

Rammen om Ringsted Middelalderfestival 2010: Prins Knud og liden Gertrud

Lidt historie om de vigtigste personer i dette års tema – dem, vi kan møde og genopleve i diverse optog og optrin på festivalen den 20. og 21. august – og lidt om betydningsfulde hændelser og skikke i tiden omkring 1177.

Historien om Prins Knud og liden Gertrud

Brudefolkene

Vi skriver 1177. Lille Knud er blevet 14-15 år og giftemoden efter den tids opfattelse. Et ægteskab var i virkeligheden aftalt mange år tidligere med Heinrich der Löwe af Sachsen, der havde en datter i passende alder. Heinrich havde været både med - og modspiller til far Valdemar og danskerne under venderkrigene, så aftalen om giftermålet var en besegling af en alliance mellem de to stormænd efter en strid om rettigheden til øen Rügen. Desværre døde pigen inden brylluppet, men så trådte storesøsteren Gertrud på 23 år til - sværere var det jo ikke. Parret blev gift i Lund domkirke og levede lykkeligt, fromt og kysk til deres dages ende.¹

De to fik altså ingen børn. Måske har netop barnløsheden givet stof til myten om parrets fromhed og kyske samliv. En af samtidens historieskrivere, Arnold af Lübeck, beskriver nemlig Knud som en meget from mand, som ”når der blev holdt messe ikke hengav sig efter mange andres sædvane til hvisken eller fjas, men samlede sin opmærksomhed om bøn med øjnene rettet mod salmebogen.”²

Det er nemt at forestille sig, at det unge par efter vielsen i Lund drager til slægtens gravkirke i Ringsted for at hædres af sjællænderne og yde et offer til bedstefar, Knud Lavard. Og folket strømmer til, både for at fejre kongeslægten og for at høre nyt, handle og more sig.

Middelalderbryllup

I 1177 var den kirkelige del af vielsen ikke var nær så vigtig som den verdslige del: Sammenføringen af slægterne. I Jyske Lov (der ganske vist først skrives i 1241 – men de første love var en nedskrivning af gældende sædvaneret) står der eksempelvis, at en kvinde, der åbenlyst har levet med en mand i tre år, og har rådighed over husholdningen, skal regnes for ægtekone. Både konge- og herremandsslægter havde behov for at markere alliancer, og dette gjordes med giftermål.

Det var problematisk, hvis brudefolkene var meget unge og ikke kunne fuldbyrde ægteskabet. Derfor fandt man på trolovelsen, der oprindeligt havde mere juridisk vægt end selve brylluppet. Når de trolovede så kom til skelsår, holdt man selve brylluppet.

Efter den verdslige vielse har præsten (i dette tilfælde biskoppen eller ærkebiskoppen) velsignet det unge par. Tidligt i middelalderen foregik det udenfor på kirkebakken, senere inde i kirken. Brudens

¹ Henning Dehn Nielsen, Danmarks konger og regenter, revideret udgave, 1999. Gyldendals Danmarkshistorie, 1978, bind III.

² Henning Dehn Nielsen, Danmarks konger og regenter, revideret udgave, 1999. Gyldendals Danmarkshistorie, 1978, bind III.

familie har ikke nødvendigvis været til stede, når brylluppet foregik udenlands, men hun er sikkert blevet fuldt af en hird. Dog måske ikke i dette tilfælde, hvor hun har levet i Danmark i flere år.³

Den brud, der ikke havde delt leje med sin mand, lod sit hår hænge løst eller flettede det. Efter vielsen og fuldbyrdelsen af forholdet tog hun konehovedtøj på og dækkede sit hår. Brudeslør brugte man ikke, men smykkede sig med brocher og perler, og brugte blomster eller guldbånd som hårpynt. En særlig brudekjole fik man ikke syet, men brugte sit bedste tøj.

Brud og brudgom ankom med hver sit brudefølge.⁴

Absalon bliver ærkebisp

Ærkebiskop Eskil var blevet gammel og affældig. Under brylluppet mellem Knud og Gertrud, der foregik hos Eskil i Lund, trak han Valdemar til side og bad ham returnere måneden efter med alle biskopperne. Eskil ville nedlægge sit embede, som blev anset for at være et af tidens mest magtfulde. Han havde allerede fået paven bevilling. Og han kunne selv udpege sin efterfølger.⁵ Saxo beskriver, at der indkaldes til landsting i Lund en måned efter brylluppet, hvor den vigtige beslutning om ærkebispens efterfølger skal tages. Vi digter videre og regner med, at der ved fejringen af det unge ægtepar ved kongeslægstens gravkirke blev spekuleret og lagt strategi for valget.

Egentlig var Lunds domprovst Asser, en slægting til Eskil, tidligere udset til at efterfølge ham på posten. Men efter konsultation med Valdemar, pegede Eskil i stedet på Absalon under landstinget i Lund.⁶ Absalon undslog sig, for så skulle paven pålægge ham hvervet og i den situation kunne han beholde Roskilde bispedømmet. Ellers var det forbudt at have to bispedømmer.⁷

Andre begivenheder i 1177

Kong Valdemar gav dette år et beskyttelsesbrev til et nyt Sankt Knudsgilde i Visby. Heri hedder det: *"Ligesom Gud, alles styresmand, har skabt forskellige lemmer under ét hoved og givet dem forskelligt virkefelt, har han på samme måde efter forholdenes og tidernes vekslen fastlagt, hvad folk har at gøre. Derfor skylder vi i faderlig kærlighed alle en ligelig afbalanceret ret, hvad enten de giver sig af med handel eller sveder af markarbejde eller glimrer med ridderbælte. Giv Gud, hvad Guds er, og kejseren, hvad kejserens er."*⁸

Sankt Knudsgilderne findes stadig. Ringsted har et rigtigt Sct. Knudsgilde, og Horsens har en reenactmentgruppe, der genskaber gildets historie i en slags rollespil. Begge er repræsenteret ved Ringsted Middelalderfestival her i 2010.

Persongalleriet

Prins Knud

³ <http://da.wikipedia.org/wiki/Forlovelse>, <http://www.kristendom.dk/artikel/323570:Bryllup--Oldkirken-havde-ikke-et-vielsesritual?page=3>

⁴ <http://www.horsenskom.dk/~media/Institutioner/Middelalderfestival/Inspirationsfoldere/BRYLLUP%20I%20MIDDELALDEREN%20pdf.ashx>

⁵ Michael Kræmmer: Den hvide klan, Spektrum, 1999, s. 124.

⁶ Michael Kræmmer: Den hvide klan, Spektrum, 1999, s. 124.

⁷ Ole Fenger: Danmarkshistorien. Gyldendal & Politiken, 1989/2002.

⁸ Benito Scocozza: Politikens bog om danske monarker. Politikens Forlag, 1997.

Knud er af eftertiden blevet kaldt både d. 4. og den 6. - alt efter om man har regnet to tidligere konger ved navn Hardeknud med i rækken.⁹ Vi vælger at tælle dem med og kalde ham Knud den 6. Knud d. 6. er født i 1162 eller 63 og døde i 1202, kun et år efter Absalon.

Kong Knud aflagde aldrig lensed til den tyske kejser, som hans far, Valdemar den Store gjorde. For det danske rige var i Knuds tid blevet en stormagt i Nordeuropa.¹⁰

Gertrud

Gertrud, født ca. 1154, døde 1.7.1197. Begravet i Skåne i Vä Kloster, som hun havde givet rige gaver. Datter af Heinrich der Löwe af Sachsen. Sandsynligvis flyttede Gertrud til Danmark, allerede da ægtepagten blev indgået i 1171. Knud var hendes anden ægtemand. Hun blev gift første gang allerede som 12-årig (1166) med Frederik af Schwaben, men han døde året efter.¹¹

Gommens forældre

Valdemar den Store, levede fra 1131-1182 og var altså 46 år i 1177. Det siges, at han var en høj mand, men han var dog ikke så høj som statuen af ham, der står på Torvet i Ringsted.

Valdemar var søn af Knud Lavard, der blev myrdet 8 dage før Valdemar selv blev født. Valdemar tilbragte en del af sin barndom hos Asser Rig af Hvideslægten i Fjenneslev, hvor han voksede op sammen med Absalon, Esbern Snare og deres søster Ingefred.

I denne ultrakorte version af historien kan vi nævne, at Valdemar var sejrherren i slaget på Grathe Hede (historien om Svend, Knud og Valdemar).

Med frillen Tove har Valdemar en stor søn, Christoffer, der dør i 1173.

I 1157 blev Valdemar gift med Sofie.

Sofie, 36 år (f. ca. 1141), var halvsøster til Knud Magnussen (fra blodgildet ved Roskilde i Svend, Knud og Valdemar-opgøret). Iflg. hirdmanden og historieskriveren Svend Aggesen var hun meget smuk.

Deres børn i 1177:

Sønnen Knud (vores hovedperson, senere den 6.), 14-15 år

Sønnen Valdemar (senere Sejr), 7 år.¹²

Døtrene Sofie (ca. 18 år, f. ca. 1159-1206, g.1181), Margrete, Marie, Richiza (3 år, 1174-1220), Ingeborg (2 år, 1175-1237) og Helene (1 år, 1176-?).

Kong Valdemar, dronning Sofie og Valdemars frillesøn Christoffer er begravet i Sct. Bendts Kirke.¹³

⁹ Henning Dehn Nielsen, Danmarks konger og regenter, revideret udgave, 1999. Gyldendals Danmarkshistorie, 1978, bind III.

¹⁰ Henning Dehn Nielsen, Danmarks konger og regenter, revideret udgave, 1999. Gyldendals Danmarkshistorie, 1978, bind III.

¹¹ Henning Dehn Nielsen, Danmarks konger og regenter, revideret udgave, 1999.

Gyldendals Danmarkshistorie, 1978, bind III. Rikke Agnete Olsen: Kongerækken. Politikens Forlag, 1994.

¹² Rikke Agnete Olsens bog om kongerækken (2005)

¹³ Rikke Agnete Olsen: Kongerækken. Politikens Forlag, 1994.

Brudens forældre

Heinrich der Löwe, 48 år: (1129-1195) var fyrste i det Tysk-Romerske Rige af Welfernes slægt. Han var hertug af Sachsen 1142-1180 og af Bayern fra 1156-1180. Deltog sammen med Valdemar den Store i erobringen af vendernes territorium og Rügen i 1168, og var måske den, der fik størst gavn af det, da befolkede området med tyske bønder. Alliancen mellem Valdemar og Heinrich er meget usikker – de er lige så tit i totterne på hinanden, som de holder fred. Iflg. Saxo er det selvfølgelig Heinrich, der hver gang lumsk svigter sit ord, mens Valdemar er loyaliteten selv. Henrik Løve mistede sine len i 1180, efter han nægtede at støtte Frederik Barbarossa i dennes felttog i Italien i 1176.

Heinrich er i 1177 gift med *Mathilde*, med hvem han fik 6-9 børn. Desuden kender man til et barn udenfor hans ægteskaber.

Gertrud og Richizza (c. 1157 - 1167, Knuds første forlovede) er døtre af Heinrichs første kone, Clementia.

Hvem var Absalon?

49 år (1128-1201). Absalon er søn af Asser Rig, bror til Esbern Snare. Opvokset på familiens gård i Fjenneslev, men som ung sendt til Paris for at studere. Biskop i Roskilde (1158) og ærkesbiskop i Lund 1177. Valdemar den Stores fortrolige.

Munken **Saxo** var i hans brød – Saxos far og farfar havde været kongelige hirdmænd. Som Absalon uddannet i Frankrig. Skrev *Gesta Danorum* – Danernes bedrifter, der tjente det politiske formål at dokumentere danskernes ret til at være et selvstændigt folk.¹⁴

Andre personer, man kan være heldig at møde

Abbed Pain, Ringsted Kloster: Abbed Pain nævnes i en kilde i 1177, men må være ganske nytiltrådt, for vi ved, at i 1176 hed abbeden Ricardus.

Esbern Snare, 52 år (1125-1204): Voksede op sammen med Absalon og fosterbroderen Valdemar (senere den Store) på faderen Asser Riigs gård i Fjenneslev. En trofast hirdmand for Valdemar. Han gjorde en stor indsats på de mange vendertogter og i kampen mod sørøverne, der hærgede de danske kyster. Han byggede borgen Kalundborg i 1170. Omkring denne voksede byen af samme navn op.¹⁵

Saxo: I 1177 er han ca. 17 år og hedder Saxo Longus. Han har endnu ikke skrevet sin danmarkshistorie *Gesta Danorum* (Danernes Bedrifter), og hedder derfor ikke Saxo Grammaticus. Han arbejder for Absalon som skriver og er sandsynligvis uddannet udenlands, måske i Frankrig.

Kh/30. januar 2010 – Am/13. juni 2010 – Mt/17. juni 2010

¹⁴ Hans Gregersen: Danske konger i middelalderen. Tema Bogforlag, 1996.

¹⁵ http://da.wikipedia.org/wiki/Esbern_Snare